

יצחק לאור

חנוך לוין

מונוגרפיה

הוצאת הקיבוץ המאוחד

תוכן

ראשון: הסקנדל של חנוך לוין 11

לוין הפוליטי 15

שערוריית "מלכת אמבטיה" 21

קצת על הסאטירה הישראלית 22

בחזרה לרעש האמבטיה 24

הטעות של תמוז, האחרות של לוין 25

הכניסה לעולם הקומי 26

סוד הקסם החתרני של לוין 29

שני: קומדיה 43

ז'אנר 43

הז'אנר הקומי 45

הפארסה 50

סיכום: איך לוין מתכתב עם הקומדיה 53

שלישי: הפארודיה הגדולה של לוין 57

מהירות 60

מיזעור 61

הגרלה 62

האמון המגוחך בלשון 63

ה'מסתבר', הטבע והכללים 68

רביעי: על הלשון 73

מבוגרים כילדים 73

הקלישאה 79

הסמכות והחתימה תחת הסמכות 82

"גסויות" 84

- הפטיש 201
 באמת הכחשה? 204
 במקום סיכום, "שיץ" 205
- אחד-עשר: התיאטרון על-פי לוינ 219**
 ישני ויש לי 219
 הפנטזיה 221
 המוות שמעבר למוות 226
 שוב אל "הזוגה מאוהיו" 230
- שנים-עשר: מחזות המיתוס 239**
 סגנון כתיאור ז'אנרי 244
 שרירותיות 246
 הממשי 248
 מלכים ומלכות 250
 האשה 254
 האם 256
 "משפט אונס" 257
 המוות והילד 258
 "הילד חולם" 260
 השחרור 264
 האירוניה של מחזות המיתוס 268
 המבצעים 271
 הקהל של מחזה המיתוס 274
 סימפטום פוליטי אחד של הייאוש 276
- שלושה-עשר: הראשית היא האחרית 281**
 "הלוויה חורפית" 283
 הממשי 286
 סגירת המעגל 290
- נספח: מחזותיו של חנוך לוינ על פי סדר כתיבתם 297**
 ביבליוגרפיה 300

- חמישי: התשוקה ל'דבר עצמו' וביטולה 87**
 מושג הייצוג על פי "שיץ" 90
 המדירה 92
 משוואות 97
- שישי: "דמו לָכֶם לא-כלום" 103**
 שביעי: 'משחקי חפץ' 115
 אמת-בתוך-אמת, לכירינט 118
 מות האם, מות הבן 121
 הבמה האחרת 124
- שמיני: כפילים 127**
 "החייל הרזה" 135
- תשיעי: אנחנו (העברים) והם (האדונים) 147**
 הארון 150
 ההכרה 153
 נכנס ניטשה 156
 כריזמה 158
 "שוזס וכז'ז'ינה" 163
 העבד 164
 עבד לעבד, עבד לארון 169
- עשירי: הקומדיה הפְּה-אדיפאלית 175**
 מול הקומדיה המערבית 176
 האב כחלק ממבנה 177
 הקומדיות האדיפאליות של לוינ 179
 הפְּה-אדיפאלי 181
 כָּאָב האב אצל לוינ 185
 גורל האב וגורל הגיבור (הבן) 190
 על הציפור האומללה 193
 האשה הפאלית 195
 מזוכיזם 198

נספח: מחזותיו של חנוך לוין על פי סדר כתיבתם

מחזה	נכתב	בכורה	ראה אור	תיאטרון	במאי	ז'אנר
המשורר הלאומי (תפסו את המרגל)	1965	1965	2003	קול ישראל	דוד לוין	תסכית
את ואני והמלחמה הבאה	1967	1968	1987	הקברט הסטירי	ע. שביט	סאטירה
סולמון גריפ	1968	1969	1988, 1974	התיאטרון הפתוח	הלל נאמן	קומדיה
פלוך	1969	1971		סרט	דני וולמן	דרמה
קטשופ	1969	1969	1987	הקברט הסטירי	דוד לוין	סאטירה
מלכת אמבטיה	1969	1970	1987	הקאמרי	דוד לוין	סאטירה
חפץ	1970	1972	1988, 1974	חיפה	עודד קוטלר	קומדיה
יעקובי ולידנטל	1970	1972	1988, 1974	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
קרום	1972	1975	1988, 1976	חיפה	חנוך לוין	קומדיה
נעורי ורדה'לה	1972	1974	1988, 1974	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
שיץ	1974	1975	1988	חיפה	חנוך לוין	קומדיה
פופר	1975	1976	1988, 1977	חיפה	חנוך לוין	קומדיה
פנטסיה על נושא רומנטי	1975	1977	2003	סרט	ויטק טרץ'	קומדיה
אורזי מזודות	1975	1983	1988	הקאמרי	מ.אלפרדס	קומדיה
סוחרי גומי	1977	1978	1988	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
הוצאה להורג	1977	1979	1988	הקאמרי	חנוך לוין	מיתוס
הלוויה חורפית	1977	1978	1988	הבימה	חנוך לוין	קומדיה
הזונה מאוהיו	1978	1997	1995	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
יסורי איוב	1979	1981	1988	הקאמרי	חנוך לוין	מיתוס
הזונה הגדולה מבלב	1980	1982	1988	הקאמרי	חנוך לוין	מיתוס
הפטריוט	1980	1982	1987	נווה צדק	עודד קוטלר	סאטירה
מלאכת החיים	1980	1989	1991	הבימה	מ. גורביץ'	קומדיה
הנשים האבודות מטרויה ¹	1981	1984	1988	הקאמרי	חנוך לוין	מיתוס
כולם רוצים לחיות ²	1981	1985	1988	הקאמרי	חנוך לוין	מיתוס
יאקיש ופופצ'ה	1982	1986	1991	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
המדמה	1983	1986	1999			מיתוס
המתלבט	1983	1990	1991	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה

מחזה	נכתב	בכורה	ראה אור	תיאטרון	במאי	ז'אנר
חרד ומבוהל	1985	טרם הוצג	1997			קומדיה
רווקים ורווקות	1985	2002	1999	הקאמרי	אלדד זיו	קומדיה
הילד חולם	1986	1993	1991	חיפה והבימה	חנוך לוין	מיתוס
נכנע ומנוצח	1986	1988	1991	הקאמרי	חנוך לוין	קומדיה
כריתת ראש	1988	1996	1997	הבימה	חנוך לוין	מיתוס
הג'ולו ומקונגו	1988	1989	1994	צוותא	חנוך לוין	רזוי קומי
הופס והופלה	1988	1992	1996	הבימה	אורי פסטר	קומדיה
אלמו ורות	1989	טרם הוצג	1997			קומדיה
משפט אונס	1989	טרם הוצג	1997			מיתוס
איך צחקנו (תעלולי צ'ופק ואפצ'יק)	1989	1994 ³	1994		חנוך לוין	קומדיה
האיש עם הסכין בצד	1990	טרם הוצג	1997			קומדיה
מבויש עד תום	1990	טרם הוצג	1999			קומדיה
כל הנערים	1990	טרם הוצג	1999			מיתוס
חייב להיענש	1991	טרם הוצג	1999			קומדיה
שזנס ובז'ז'ינה	1992	טרם הוצג	1999			קומדיה
האשה המופלאה שבתוכנו	1992	1994	1996	החאן	חנוך לוין	קומדיה
מתאבל ללא קץ	1992	טרם הוצג	1999			קומדיה
ההולכים בחושך	1992	1998	1999	הבימה	חנוך לוין	קומדיה
הכובש	1992	טרם הוצג	1996			קומדיה
פעורי פה	1993	1995	1997	הקאמרי	ר. סטראווה	מיתוס
גאולה	1993	טרם הוצג	1999			מיתוס
הרטיטו את ליבי	1994	2007	2007	הקאמרי	אודי בן משה	קומדיה
רצח	1995	1997	1999	הקאמרי	עמרי ניצן	סאטירה
הקיסר ⁴	1996	טרם הוצג	1999			קומדיה
השמשים	1996	טרם הוצג	1999			מיתוס
כלודוג המלך האומלל ⁵	1996	טרם הוצג	1999			מיתוס
ונשיקה לדודה	1996	טרם הוצג	1999			קומדיה
הנאחזים	1996	טרם הוצג	1999			מיתוס

מחזה	נכתב	בכורה	ראה אור	תיאטרון	במאי	ז'אנר
עווית והתפתלות	1997	טרם הוצג	1999			מיתוס
הקיסר גוק	1997	טרם הוצג	1999			מיתוס
הקיסר גוק	1997	טרם הוצג	1999			מיתוס
משרת מסור לגברת מחמירה	1997	2002	1999	הקאמרי	מיכה לוינסון	דרמה
רומנטיקאים	1998	1999	1999	הקאמרי	חנוך לוין	דרמה
אשכבה	1998-9	טרם הוצג	1999			מיתוס
תיאופנו היפה ⁶	1998-9	טרם הוצג	1999			דרמה
החייל הרזה	1998-9	טרם הוצג	1999			קומדיה
מוריס שימל	1998-9			הקאמרי	אילן רונן	קומדיה
הבכיינים	1998-9	2010	1999	הקאמרי	רוני פינקוביץ'	קומדיה
איחש פישר	1998-9	טרם הוצג	1999			מיתוס
המביט						

הערות:

- 1 על פי "נשות טרויה" מאת אוריפידס.
- 2 על פי "אלקסטיס" מאת אוריפידס.
- 3 חלק מן המערכונים הוצגו בתוכניות הטלוויזיה של גידי גוב בערוץ 2, עם צאת הספר לאור, בכימוי חנוך לוין.
- 4 על פי "איון" מאת אוריפידס.
- 5 על פי "אדוארד השני", מאת מארלו וברכט.
- 6 עד "אשכבה", הרישום – למעט פרטים שנוספו אחר מותו, כמו ביצוע בימתי – הוא מעשה ידיו של חנוך לוין, לבקשתי. המחזות של כרך 11, החייל הרזה ואחרים, הושלמו או נכתבו, כולם, אחרי שמסר לי את הרשימה, ב־1998. לפיכך אני מניח שהמחזות הללו, למן "תיאופנו היפה", נכתבו ב־1998 ו־1999. "הרטיטי את ליבי" שולב כאן על ידי על פי תאריך כתיבתו ברישומים של חנוך לוין.

ביבליוגרפיה

כתבי חנוך לוין על פי סדר הופעתם:

- מה אכפת לציפור 1987. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 חפץ ואחרים, 1988. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 סוחרי גומי ואחרים, 1988. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 ייסורי איוב ואחרים, 1988. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 החולה הנצחי והאהובה, 1989. הספריה, ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
 מלאכת החיים ואחרים, 1991. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 איש עומד מאחורי אשה יושבת, 1992. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 הגיגולו מקונגו וטיפוסים אחרים, 1994. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 הזונה מאוהיו ואחרים, 1995. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 משפט אונס ואחרים, 1997. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 ההולכים בחושך ואחרים, 1998. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 חיי המתים, 1998. שירים, ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 מתאבל ללא קץ, 1998. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 הנאחזים ואחרים, 1999. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 אשכבה ואחרים, 1999. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 החייל הרזה ואחרים, 1999. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 אחרון, 2003. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 הרטישי את ליבי, 2007. ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
 ספר חנוך לוין הצעיר, מטעם 19, 2009. השכמה.
- אריסטו, 1972, על אמנות הפיוט, תירגם מרדכי הק, הוצאת מחברות לספרות בשיתוף עם הוצאת לוין אפשטיין, תל אביב.
 באחטין, מיכאל. 1978, סוגיות הפואטיקה של דוסטויבסקי, תירגמה מרים בוסגנג, ספריית פועלים, תל אביב.

- באחטין, מ. 1989, הדיכר בדומן, תירגם ארי אבנר, תל אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד וספריית פועלים.
- ברינקר, מ. 1981, מבעד למדומה, תל אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- בר-לב, ת. 1982, בין החפץ כרצון לחפץ הדומם, עבורת MA, אוניברסיטת תל אביב.
- הגל, ג. ו. פ. 1978, "עצמאותה ואי-עצמאותה של התודעה העצמית; ארנות ועברות", תרגום יצחק קליין, בתוך הדיאלקטיקה של הארון והעבר, מאת יצחק קליין, אוניברסיטת חיפה, עם עובר, תל אביב, 64-73.
- ובר, מ. 1980, על הכאריזמה ובניית המוסדות, תירגם אהרן אמיר, ירושלים, הוצאת מאגנס.
- יורן, נ. 2002, המלה הארוטית: שלוש קריאות ביצירתו של חנוך לוין, הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה.
- יערי, נ. 2004, "הבכיינים: בחיפוש אחרי טרגדיה יוונית", בתוך חנוך לוין, האיש עם המיתוס באמצע, בעריכת נורית יערי ושמעון לוי, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- כספי, ז. 2005, היושבים בחושך: עולמו הרמטי של חנוך לוין, כתר, מרכז הקשרים, אוניברסיטת בן-גוריון.
- לאור, י. 1988, "תן להתחנן כמו שצריך", פרוזה, 101-102, עמ' 52-56.
- לאור, י. 1995, "המלך האכזר מכולם", אנו כותבים אותך מולדת, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- לאור, י. 1999, הקומדיה של חנוך לוין: פטישום כאופן קיום תיאטרוני, עבודת דוקטוראט, אוניברסיטת תל אביב.
- לאור, י. 1999א, "דמו לכם לא כלום", על מושג הייצוג אצל חנוך לוין, תיאוריה וביקורת, 14, 5-37.
- לאור, י. 2001, דברים שהשתיקה [לא] יפה להם, הוצאת כבל.
- לאור, י. 2004, "התוחס פילה של שפרכצי והביג תוחס של שחש", חנוך לוין, האיש עם המיתוס באמצע, בעריכת נורית יערי ושמעון לוי, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- לאור, י. 2005, "ובחושך, ברממה נשכח לו דוברבן": על הפנטזיה בקומדיות של חנוך לוין, מטעם 4.
- לאור, י. 2006, "מחשבה נירחת מאסיה על רג מלוח פולני" מטעם 5.
- לאור, י. 2008, "חנוך לוין ותודעת הפרובינציה" מטעם 16.
- מארקס, ק. 1947, הקפיטל, תירגמו ד"ר צבי וויסלבסקי וד"ר יצחק מן, מרחביה, ספריית פועלים.
- מארקס, ק. 1958, דלות הפילוסופיה, תרגם ח. אברכאיה, תל אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- מארקס, ק. 1965, כתבי שחרות, תרגם שלמה אבינרי, מרחביה, ספריית פועלים.
- נגיר, ח. 1998, צחוק וצמרמורת: על מחזות חנוך לוין, אור-עם.
- ניטשה, פ. 1979, מעבר לטוב ולרוע, לגיניאלוגיה של המוסר, תר. ישראל אלדר, תל אביב, הוצאת שוקן.
- ניטשה, פ. 1986, הרצון לעצמה, תרגם ישראל אלדר, תל אביב, הוצאת שוקן.
- פרויד, ז. 1966, כתבים, כרך ראשון, מבוא לפסיכואנליזה, תרגם חיים איזק, תל אביב, רביר.

- פרויד, ז. 1968, *כתבים*, כרך רביעי, מסות נבחרות, ג', תרגם חיים איזק, תל אביב, הבר.
- פרויד, ז. 2007, *הבריחה ויחסה ללא מודע*, תירגם מגרמנית רן הכהן, רטלינג.
- פרי, מ. 1992, "חיים ביחס", אחרית דבר לאיש עומד מאחורי אשה יושבת, ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי תל אביב.
- קאופמן, ו. 1982, *ניטשה*, תר. ישראל אלדר, הוצאת שוקן.
- קלדרון, ג. 1980, *בהקשר פוליטי*, הוצאת סימן קריאה / הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- קליין, י. 1978, *הדיאלקטיקה של האדון והעבד*, פירוש לפרק מתוך 'הפינומנולוגיה של הרוח' של הגל, אוניברסיטת חיפה, עם עובד.
- רסין, ז'. 1970, *פרדה*, תירגם נתן אלתרמן, תל אביב, הוצאת מחברות לספרות.
- שטרנברג, מ. 1973, "יסודות הטראגדיה ומושג העלילה בטראגדיה", *הספרות ד*, 1 ינואר, עמ' 23-70.

- Bakhtin, M. 1984, *Rabelais and His World*, translated by Hélène Iswolsky, Bloomington, Indiana University Press.
- Bourdieu, P. 1988, *Homo Academicus*, trans. Peter Collier, London, Polity Press.
- Bourdieu, P. 1990, *In Other Words, Essays Towards a Reflexive Sociology*, trans. Matthew Adamson, London, Polity Press.
- Brown, E. 1989, *Allegory and Irony in the Satirical work of Hanoch Levin*, dissertation, Cornell University.
- Danto, A. C. 1965, *Nietzsche as Philosopher*, New York, Macmillan.
- Deleuze, G. 1983, *Nietzsche and Philosophy*, trans. Hugh Tomlinson, New York, Columbia, University Press.
- Deleuze, G. 1991, "Cold and Cruelty", in *Masochism*, New York, Zone Books.
- Derrida, J. 1976, *Of Grammatology*, trans. Gayatri Chakravorty Spivak, London, Baltimore, The John Hopkins University Press.
- Eagleton, T. 1991, *Ideology*, London, Verso.
- Feydeau, G. 1950, *Theatre Complet IV*, Paris, Belier.
- Freud, S. 1953, "Three Essays on the Theory of Sexuality", trans. James Strachey, *Standard Edition of the Complete Psychological Works*, vol. 7, London, Hogarth Press, pp. 125-243.
- Freud, S. 1957, "From The History of an Infantile Neurosies", trans. James Strachey, in *Standard Edition*, vol. XVII, p. 1-122.
- Freud, S. 1961, "Fetishism", tr. James Strachey, *Standard Edition of the Complete Psychological Works*, vol. XXI, London, Hogarth Press, pp. 147-157.
- Frye, N. 1957, *Anatomy of Criticism*, Princeton, Princeton University Press.
- Frye, N. 1977[1948], "The Argument of Comedy" in Leonard F. Dean (ed). *Shakespeare — Modern Essays in Criticism*, Oxford, Oxford University Press.

- Green, A. 1983, "The Logic of Lacan *objet (a)* and Freudian Theory: Convergences and Questions", in *Interpreting Lacan*, (eds.) Joseph H. Smith & William Kerrigan, Yale University Press, New Haven, pp. 161-192.
- Heidegger, M. 1991, *Nietzsche*, vol. I & II, trans. David Farrell Krell, San Francisco, Harper San Francisco.
- Hyppolite, J. 1974, *Genesis and Structure of Hegel's Phenomenology of Spirit*, tr. Samuel Cherniak and John Heckman, Northwestern University Press, Evanston.
- Jameson, F. 1998, *Brecht and Method*, London, New York, Verso.
- Kain, P. J. 1996, "Nietzschean Genealogy and Hegelian History in *The Genealogy of Morals*" in *Canadian Journal of Philosophy*, vol. 26, no. 1, March, pp. 123-148.
- Kojève, A. 1969, *Introduction to the Reading of Hegel, Lectures on the Phenomenology of Spirit*, assembled by Raymond Queneau, ed. Allen Bloom, tr. James H. Nichols, Jr., Ithaca, Cornell University Press.
- Lacan, J. 1975, *Encore, Le séminaire livre XX*, Paris, Seuil.
- Lacan, J. 1977, *Écrits A Selection*, tr. Alan Sheridan, London, Routledge.
- Lacan, J. 1979, *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis*, tr. Alan Sheridan, Reading, UK, Penguin Books.
- Lacan, J. 1986, *L'éthique de la psychanalyse*, Paris, Seuil.
- Lacan, J. 1992, *The Ethics of Psychoanalysis*, trans. Dennis Porter, New York, Routledge.
- Lacan, J. 1994, *Livre IV, La relation d'objet*, Paris, Seuil.
- Lacan, J. 1998, *On Feminine Sexuality, The Limits of Love and Knowledge*, trans. Bruce Fink, New York, London W. W. Norton & Company.
- Laplanche, J. & Pontalis, J. B. 1973, *The Language of Psychoanalysis*, London.
- Liotard, J. F. 1984, "Answering the Question: What Is Postmodernism?" trans. Régis Durand, in *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*, Minneapolis, University of Minnesota Press, pp. 71-82.
- Nehamas, A. 1985, *Nietzsche: Life as Literature*, Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Olson, E. 1968, *The Theory Of Comedy*, Bloomington, London, Indiana University Press.
- Oz, A. 1995, "Dried Dreams and Bloody Subjects: Body Politics in the Theatre of Hanoch Levin", in *JTD*, No. 1, Autumn, pp. 109-146.
- Potts, L. J. 1966, *Comedy*, London, Hutchinson University Library.
- Reik, T. 1995, "The Characteristics of Masochism", in *Essential Papers on Masochism*, ed. Margaret Ann Fitzpatrick Hanly, New York, New York University Press, pp. 324-243.

- Rosenfeldt, P. 1995, *The Absent Father in Modern Drama*, New York, Peter Lang.
- Sohn-Rethel, A. 1978, *Intellectual and Manual Labour*, London, Macmillan.
- Smirnoff, N. V. 1995, "The Masochistic Contract", in *Essential Papers on Masochism*, ed. Margaret Ann Fitzpatrick Hanly, New York, New York University Press, pp. 62-73.
- Willett, J. 1964, *Brecht on Theater*, London, Eyre Methuen.
- Willett, J. 1984, *Brecht In Context*, London, Methuen.
- Žižek, S. 1991, *For They Know Not What They Do*, London, Verso.
- Žižek, S. 1992, *Looking Awry*, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Žižek, S. 2001, *The Flight of Real Tears*, British Film Institute, London.
- Zupančič, A. 1996, "Philosophers' Blind Man's Buff", in Renata Salecl and Slavoj Žižek (eds.) *Gaze and Voice as Love Objects*, Durham, Duke University Press, pp. 16-58